

77/111 - 1985
לשמוך על מה שיש

חמוטל ברייסק: מתנות קומצות:
הרצ' הקיבוץ המאוחד: חשמי"ה:
46 עמ'.

הכותרת של פסו השירים הרביעי של חמוטל ברייסק מבינה את הקורא להפתעות ואכן יש בקובץ זה מעין סימן לביון וידע. מהקבצים הקודמים ילולי היה עלי למחר" (1971). ילקוח איר" (1978) וירק הירוק" (1981) יכיר הקוראים כמה ותיקות חוזרות: החלם האישי-חיסטורי כחוצאה ממלחמת השחרור. חיי המשמחה. רשמי יום יום. אך, בניגוד ליצירתה הקודמת, יש כאן שחרור מה מחומר הגושא כשלעצמו, תופש ניב יחור כמשחקי לשון חידומים ובה בעת מודעות גדולה יותר כלפי הקורא שקמו אין לה דבר במשותף. מלבד הלשן.

שירים אחרים מבוססים לגמרי על וידודי לשון ואסוציאציות מילוליות. "כיום העצמאות" (12) משחק בצורשים השונים של השורש "עצם": "כנגינת חילי" (11) משחק הן על אסוציאציות של מילול (גליל, קליל) הן על הצורה הגלילית המשותפת של שורש התרופות ולחיליל המהפנט נושאי שני השירים רציניים: באחר צער אישי, ובשני התנגדות להיפנוזה של ההמון. ששחק המלים אינו מקרי: הוא מציין את חופש האני לעומת העולם המאיים לבלוע בדרך זו או אחרת כשיר השני מתוך "שני שירים לירוד" (6). מיוצג השיר כפיסת נייד כסף ודיקה שבה נמצאים עמרי אבן, מגפים של מצעו, קירות מודסטות סיממאות "מתוככים על הראש. קורטים, מפרסטים, מנצנצלים כצלצול דק מאור."

שירה-שמירה על הזכות לקרוא למציאות כשם אחר, היא משרכת הגנה של האני בחור שכונת היא פוספת יד ביד עם המאון להשתלב בחור עמיה מרצהרת מראש, וכדוראי ממונה להואים את עצמה לקטגוריות יצרניות. כגון קבוצות אתניות. "יהודמנות" (16). שיר המוקדש לתורה זו מחמיים כהצטרפות אל "שני המתמידים" ("המתמיד" של כיליק? פוארברג?) כמין ודיקי להלל. הדיקן: "הנה הם יושבים על הגג ליד סתח הארובה/ משחחמים מעשון, משחחמים מונח כדול של אפיוריות/ מנפספים את עיניהם להשאר גם לי מקום/ בלי לשאול מה שמי וסנין הזוני לשבת כאן על הגג/ ומה לי ולגועי".

מחולכות זו לאני. לשלימות האישה, כונאי מוקדם לזוהן שירי, יוצרת טכני עצמה מעברים פתאומיים בפירושי המלים ומבנה דו-ערכית כלפי מציאות אחרות. אפילו ההגדרה של העצמי אינה יכולה להשאר קבועה. כקטע שלפני האחרון מתוך "שש-עשרה" (שמונה עשרה" אישי) ששומם הוא גם כותרת הקובץ: "אני רוצה לקרוא לה נפש' ואינני יכולה". אני רואה אותה: מוכסת במראה החלקלקה, מבוססת בהלכות שכורים. משם/ אנסה

לקרוא לה: גאות היחידה. אפילו הפקפוק כאן אינו טופי שכן "יחידה" פירושה "נפש" (ולא רק "קבוצת חיליים"). גישה זו של "לא... והף על פי כן" למושגים דתיים מסודרים, קיימת בכמה שירים. "כירושלים כשגבה בבוקר" (30) ממחיש את אירת השבת בתיאור ילד קטן המגיש מסבב על פסי הרכבת, שזו חרקה אחרת. מעבן שגם המטבע וגם הדרכות הנוסעות בשבת הן "עברות", אבל ההבנה הדקדקת את המטבע כמו מבלטת את ערכה הממשי. ואילו הילד כלל לא מעונין בעבודת הרכבת אלא רק "שתגיע מהר/ ותעשה הרבה רעש ושנמ". וכן. בכל זאת חוגג השיר את השבת כהמסקת שלטון הערכים הגשמי. או. מוטב: הוא חוגג משהו המותרש כרימור-מורש. מיניו של העולם. שהוא עיני השבת מבחינה זאת.

יש שהמוטל ברייסק, כמו אחרים שקדמו לו (שלי, הרב קוק) מתקרבת למתן תפקיד משיחי לשירה. אף שבגנוניה: כחוזם זה מהדהים חמדי לארץ צלילי פקפוק ואירגיה. "קח אותי לארץ זו אנשים שרים פפה לעומים, אותי כל המלחמות אינני רוצה בראש/ לארץ זו אנשים שרים ככה לשעמים" (28). ועם זאת: "זה השיר שיוצא אותך משתיקתך בתעשור שנים, הו אסיר עולם מרי... עננם את עיניך החוזן לעליל הנכזר של קולך". (44). אבל להכיר את עצמו כזר בעולם מנוכר, או כמי שלכור בעולם ערץ באופן שאין להמרידו? האמנם יש שחרור מ"מאסר עולם"? בשיר "באור הלבן" (20) רומה שחזן מיטט קרב ובה כשציפחים חנה מצירות כאויר "שתי ותקומה מאושרות בנפרד של שני השמים, קולותיהן הלהיטים סודקים את מראית האין". אך המשוררת הממתנה "לערכי שלא ברא הערב" מגלה ש"די אסורות כירי, ואינה ממוגלת להנח.

התחושה בקיום הנפש. כאפשרות של מעיאות אחרות, היא מקור העצמות לאני במאבקו לשמור על שלמותו: אך היא גם מאיימת על אותו אני ככך שהיא שומתה בדיקה מחדש של קטגוריות החיים. לפיכך, מאוננת נטיות מיסטיה ברצון "לשמור על מה שיש". או "להתיק כמה שיש". כמו שאנו קוראים בשירים "כמשה ומחן" (15) ו"כשון" (32). "כמשה ומחן" מתאר אברהם אבינו דומה דתית איראלית כיוון שהוא יודע להתמקח עם האל במקום להיחמש לפעולות קיאניות של אמונה: האל. אף הוא, מתבקש לנהל את העולם במידת המתינות. להתמקח עמו ולא לדרוש את הקרבן השלם. הסמל ברייסק, הוא שיש". ביצירתו של חמוטל ברייסק, הוא חפית, ובמרכזו שולחן המטבח (אותו היא חגגה גם בקובץ שירים הקורם "דיק הירוק"). כסמל לחיי משפחה השולחן "ברצו וערמלי וחי" (22). אבל כוחות רוחניים ויצוניים, נחקים כמו גורמים לישבים טביב למשון אח מפת השולחן. כל אותו לעברו, המשוררת גם היא "חולמת, חולמת להתלות בשולי הלא" ולפוע יש אים על מחויבות ל"מה שיש".

בשיר הבא (23) היא מגסה להשכיב את יצורי רוחה "בהדרת הכביר של המלים שרק בעברית היא מוחלטת". ברייקנות הביצוע של אכיה, "כשגן וזיטים, באר המגהץ". כל אלה מסמלים יחר ארגון של מוח ואולי של חברה. ושוב, ב"כשאני קוראת" (45). הוראת יספרות היא המשך לאמהות: "הדוכות האותיות למולגות/ וסכינים מורחים לבם את החממה על פניפות לתם עבות ולכנות".

אך הרצון "לשמור על מה שיש" מעומת על ידי מין דוחה המוכרזה במידת-מה את "יבחיאלה" למרטי. ניתן לראות זאת בכמה שירים שהדויה כמו שימשה להם השראה, כמו "כשהיא היתה טועמת מסיי הרגים" (34). או "נברת אילת צעקת" (35) כצורה אופיינית באים שני שירים אלה אחרי

ה"מינואט" הלידי (33) שבו רומת האהבה געה בענות השנות כגן. מפיסת בין התמונות של האנשי בין אלה של העופות. ולצר השירים המשקפים את מחויבות הכותבת למסין הישראלי ואת הדהודה עם שאיפותיו ומשכריו ("אנרגיות של מהג" ריס", "כיום העצמאות") נמצא שירים כמו "ארץ כחושה תחושה" (14) שבו מתוארת הארץ באשה מודקנת שהאיפור נקלף ממנה וכל אחד מבחין כקמטים. גם החחירה לשלמות האני מאוזנת בתנועה של סלידה עצמית: "באיזשהו גיל הגוף דוחה את הלב/ כמו היה אביר מוחל, אמנם מוחץ אך פיואר, (18) ולבסוף נעצת הימרות המשידות של חשידה כשרים "על שלמות הביצוע" (42) ו"שירה" (41). בהם ההתיחסות לשירה היא כאל הסוה מן המלאכה האמיתית בעולם. וכן, השיר האחרון בספר מראה את המשוררת "בהרף שירים" (46) משתמשת כמטפים ה" ספורות של העיתנים למיזוק חלונות. כקצרה, הספר מוגר בצורה שווה. אולי שווה מדי. המשוררת מודעת אף לזאת, כיגבראלה" (38) היא כחובת: "את מתאבדת את הילית חיי לגריל בעשן משלה משעך קשה/ חרף קצות מתפעלים ונגעם". האם אי-המחויבות האירנית של המשוררת היא רך שבה היא מהמרת על הכחוז? ואם היה עליה להתחרב - לקח? לשאלה זו אין תשובה במתנות קומצות". אך התשובה מרוממת אולי בנטיין לגעת בקרא. כהושטח יד לדעות, כשיר "אנו נלך" המחזאת את הפני כלל מקרה, יש כאן היתקות מסגרות מחשבה מקובלות, גם מן המסגרות השקולות של "הבלתי מקובל". וספוח לאפשרות.

אסתר קמרון

